

**ТӨСВИЙН ХӨРӨНГИЙГ ЗОРИУЛАЛТЫН БУСААР ЗАРЦУУЛАХ ГЭМТ  
ХЭРГИЙГ ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ЭРҮҮГИЙН ХУУЛЬ ТОГТОМЖТОЙ  
ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА**

/ОХУ, БНХАУ, Энэтхэг улсын жишээн дээр/

Э.Золбоо  
*ДХИС-ийн ЭЗНУС-ийн  
НЭЗТ-ийн багш,  
цагдаагийн ахмад,*

**Товч агуулга:** Монгол Улсын нийгэм, эдийн засгийн үсрэнгүй хөгжилтэй холбоотойгоор гэмт хэргийн арга хэлбэр улам нарийсч, төрийн албан хаагчид албан тушаалын байдлаа ашиглан гэмт хэрэг үйлдэх явдал багагүй бий болж, үүний дотор Төсвийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар зарцуулж байгаа гэмт хэрэг нь иргэдийн татварын мөнгөөр бүрдсэн төсвийн хөрөнгийг явцуу хувийн ашиг сонирхолоор зарцуулагдах, мөн иргэдэд хүрэх төрийн үйлчилгээг тасалдуулах, нийгмийн зүгээс төрийн үйл ажиллагаанд итгэх итгэл, үнэмшилийг сулруулж улмаар төрийн үйлчилгээний нэр хүнд унах магадлалтай.

Нөгөө талаас Монгол Улсын Сангийн яамнаас Төсвийн хөрөнгө оруулалтын үр ашгийг сайжруулж, ил тод байдлыг хангах зорилгоор “Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын удирдлагын цахим систем”-ийг боловсруулан, “publicinvestment.gov.mn” цахим хуудас болон “төсвийн хөрөнгө оруулалт” гар утасны аппликейшнийг ажиллуулж эхэлсэн. Уг системийг нэвтрүүлснээр, санхүүжилтийн үйл ажиллагааг онлайн байдлаар түргэн шуурхай бэлтгэх, төсөл бүрээр нарийн мэдээлэл авах, орон нутаг болон салбарт хэрэгжиж буй төсөл, арга хэмжээтэй танилцах, хөрөнгө оруулалттай холбоотой хууль эрх зүй, тоон мэдээлэл болон цаг үеийн мэдээллийг авах боломж бүрдсэн байна. Системд төсвийн хөрөнгө оруулалтын аргачлалд суурилсан төлөвлөлт, санхүүжилтийн үйл ажиллагаа хэрэгжихээс гадна хөрөнгө оруулалтын мэдээллийн нэгдсэн сан төвлөрч бий болсон. Энэ нь татварын систем ил тод, нээлттэй, иргэд төсвийн хөрөнгийг хянах боломж бүрдэж байгаа эхний алхмууд гэж харж байна.

**Түлхүүр үгс:** Эдийн засаг, гэмт хэрэг, хөрөнгө, албан тушаалтан

**Үндсэн хэсэг.** Аливаа улсын цэцэглэн хөгжих, эдийн засгийн тогтвортой байдал нь иргэдийн төлж буй татвараас шууд хамааралтай байдаг. Улсын төсвийг бүрдүүлж буй гол хүчин зүйл нь татвар юм. Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан татвар төлөх үүргээ ёсчлон биелүүлж, эх орныхоо хөгжил, дэвшилд хувь нэмрээ оруулж буй татвар төлөгч, шинэ үеийн татварын тогтолцоог бүрдүүлэхэд иргэн бүр хувь нэмрээ оруулдаг.

Гэвч ийм эерэг хандлагаар бүрдүүлж буй улсын төсвийг дур мэдэн, зохион байгуулалттайгаар хууль бус үйлдэл ашиглан авах нь улс эх орноо төдийгүй бүх ард иргэдийг мэхэлсэн гэмт үйлдэл болохыг улс орон бүр өөрийн эрх зүйн орчноор хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх, зохицуулах чиг үүргийг хангаж өгөөд байна.

Тиймээс гадаадын зарим улс орнуудын “Төсвийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар зарцуулах гэмт хэрэг”-ийн эрүүгийн эрх зүйн зохицуулалтыг авч үзэхдээ хөрш зэргэлдээ, манай орны нийгэм-эдийн засгийн өмнөх тогтолцоотой адил, албан тушаалын гэмт хэрэгтэй хатуу тэмцэж байгаа туршлагыг нь харгалзан үзэж ОХУ, БНХАУ-ын Эрүүгийн

эрх зүйн зохицуулалт, мөн хөгжиж буй орнуудын жишиг болон англо-саксоны эрх зүйн бүлийн орны төлөөлөл Энэтхэг улсын Эрүүгийн эрх зүйн зохицуулалтын сонгон авч үзлээ.

**Оросын Холбооны Улсын /ОХУ/ Эрүүгийн хууль:** Монгол болон Оросын Холбооны Улс /ОХУ/ социалист системээс ардчилал зах зээлийн тогтолцоонд шилжсэн сүүлийн 20 жилд аль алинд нь нийгэм, эдийн засаг, улс төр оюун санаа, хууль эрх зүйн гүн гүнзгий өөрчлөлтүүд явагдаж хямрал шилжилтийн он жилүүдийг туулж буй өнөө үед төсвийн хөрөнгө, хувийн өмч гэх мэт өмч хөрөнгөд халдах гэмт этгээдийн тодорхой сөрөг үзэгдлийн түвшин тогтвортой өсөн нэмэгдэх хандлагатай байгааг анхааран үзэж тус тусын эрүүгийн хуульдаа Төсвийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар зарцуулах гэмт хэргийг тусгайлан хуульчилсан байна.

ОХУ-ын Эрүүгийн хууль 1996 онд батлагдан, одоог хүртэл тогтвортой хүчин төгөлдөр үйлчилж байна. 2011 онд болон 2021 онд нилээд том нэмэлт, өөрчлөлт орсон харагдаж байна. Тэр дундаа 2021 оны 08 дугаар сарын 22-нд миний судалж буй Төсвийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар зарцуулах гэмт хэрэгт нэмэлт өөрчлөлт орсон байна.

ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 30 дугаар бүлэг “Төрийн засаглал, төрийн албаны ашиг сонирхол, нутгийн өөрөө удирдлагын эсрэг гэмт хэрэг”<sup>1</sup> 285-293 дугаар зүйлд хуульчилж өгсөн байна.

Тус бүлгийн 285 дугаар зүйлд “Албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах” гэмт хэрэг хуульчилсан ба 285.1-т “Төсвийн хөрөнгийг зүй зохисгүй зарцуулах гэмт хэрэг”, 285.2-т “Улсын төсвөөс гадуурх фондыг зүй бусаар зарцуулах гэмт хэрэг”, 285.3-т “Улсын бүртгэлийн санд хуурамч мэдээлэл оруулах”-ийг тус тус хуульчилан, дагаж мөрдөж байна.

285.1-т “Төсвийн хөрөнгийг зүй зохисгүй зарцуулах гэмт хэрэг”-т “Төсвийн хөрөнгө хүлээн авагч нь батлагдсан төсөв, төсвийн хуваарьлалтын мэдэгдэл, орлого, зарлагын тооцоо болон бусад баримт бичгээр тогтоосон нөхцөлийг хангахгүйгээр төсвийн хөрөнгийг зарцуулсан, их хэмжээний төсвийн хөрөнгийг хүлээн авсан бол 100 000-300 000 рубль-ээр торгох, 1-2 жилийн хугацаатайгаар цалин хөлс, бусад орлогын хэмжээгээр торгох, албадан ажил хийлгэх, 3 жил хүртэлх хугацаагаар тодорхой ажил хийлгэх эрх хасах, 6 сар хүртэлх хугацаагаар баривчлах, эсхүл 2 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ялаар шийтгэнэ” гэж хуульчилна.

“Их хэмжээний мөнгө” гэдэгт захиран зарцуулсан нийт хэмжээ нь 1500 000 рубль-ээс дээш, “онц их хэмжээ” гэдэг нь 7500 000 рубль-ээс дээш байхаар тогтоожээ.

Энэ гэмт хэргийг онц их хэмжээний хохирол учруулсан эсхүл урьдчилан тохирсон бүлэг хүмүүс үйлдсэн бол хүндрүүлж 200 000-500 000 рубль-ээр торгох, 1-3 жилийн хугацаатай цалин хөлс, бусад орлогоор торгох, албадан ажил хийлгэх, эд хөрөнгө эзэмших эрхээ тодорхой хугацаагаар хасах тодорхой албан тушаал эрхлэх, үйл ажиллагаа явуулах эрхийг 5 жил хүртэлх хугацаагаар эрх хасах, эсхүл 10 жил хүртэл хугацаагаар хорих”<sup>2</sup> ял, шийтгэл оногдуулахаар хуульчилсан байна. Энэ нь 2021 онд шинээр орсон нэмэлт өөрчлөлт юм.

<sup>1</sup> [http://www.consultant.ru/document/cons\\_doc\\_LAW\\_10699/](http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/)

<sup>2</sup> [http://www.consultant.ru/document/cons\\_doc\\_LAW\\_10699/](http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/), ОХУ-ын Эрүүгийн хууль, 1996 он.

## Хүснэгт №1

|                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|-----------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                 | ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 285.1-р зүйл Төсвийн хөрөнгийг зүй зохисгүй зарцуулах гэмт хэрэг                                                                                                                                                                                            | Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 22.8-р зүйл Төсвийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар зарцуулах                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Объект          | Төсвийн хөрөнгийг зарцуулах талаар хууль, дүрэм, журам байна.                                                                                                                                                                                                                       | Төсвийн хөрөнгийг зарцуулах талаар хуулиар тогтоосон журам байна.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| Халдлагын зүйл  | Төсвийн хөрөнгө                                                                                                                                                                                                                                                                     | Төсвийн хөрөнгө                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| Объектив тал    | <p>1. Төсвийн хөрөнгө хүлээн авагч нь батлагдсан төсөв, төсвийн хуваарьлалтын мэдэгдэл, орлого, зарлагын тооцоо болон бусад баримт бичгээр тогтоосон нөхцөлийг хангахгүйгээр төсвийн хөрөнгийг зарцуулсан,</p> <p>2. Их хэмжээний төсвийн хөрөнгийг хүлээн авсан</p>                | <p>1. Зориулалтын бусаар зарцуулсан</p> <p>2. Зах зээлийн дунджаас дээгүүр үнээр эд хөрөнгө худалдан авсан</p> <p>3. Нөөцлөх нэрээр хэрэгцээнээс илүү хэмжээгээр бараа бүтээгдэхүүн худалдан авч, мөнгөний эрэлтийг саатуулсан</p> <p>4. Зохиомол хомсдол бий болгох замаар бараа бүтээгдэхүүн бэлтгэн нийлүүлэх үнийг зориудаар өсгөсөн</p> <p>5. Төрийн өмч болон төсөвт байгууллагын эд хөрөнгийг зах зээлийн дунджаас доогуур үнээр борлуулсан</p> <p>6. Улсын төсвийн болон өөрийн хөрөнгө оруулалтаар баригдаж байгаа барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжийн угсралтад шаардлага хангаагүй бараа бүтээгдэхүүн ашиглах замаар төсөвт өртгийг бүрдүүлж хөрөнгө завшсан идэвхитэй үйлдэл байна.</p> |
| Хохирлын хэмжээ | “Их хэмжээний мөнгө” гэдэгт захиран зарцуулсан нийт хэмжээ нь 1500 000 рубль-ээс дээш хохирол учирсан байх                                                                                                                                                                          | 300 000 төгрөгнөөс дээш хохирол учирсан байх                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| Субъектив тал   | Гэм буруугийн санаатай хэлбэр                                                                                                                                                                                                                                                       | Гэм буруугийн санаатай хэлбэрээр, шунахайн сэдэлттэй үйлдэгдэнэ.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| Субъект         | Төсвийн хөрөнгө хүлээн авагч байна.                                                                                                                                                                                                                                                 | Төсөв захирагч байна.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| Санкц           | 100 000-300 000 рубль-ээр торгох, 1-2 жилийн хугацаатайгаар цалин хөлс, бусад орлогын хэмжээгээр торгох, албадан ажил хийлгах, 3 жил хүртэлх хугацаагаар тодорхой ажил хийлгэх эрх хасах, 6 сар хүртэлх хугацаагаар баривчлах, эсхүл 2 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ялаар шийтгэнэ | нийтийн албанд томилогдох эрхийг 3 жил хүртэл хугацаагаар хасаж 5400 нэгжээс 27000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл 1-5 жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл 1-5 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| Хүндрүүлэх      | - “Онц их хэмжээ” гэдэг нь                                                                                                                                                                                                                                                          | Их хэмжээний хохирол учирсан                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |

|               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                              |
|---------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------|
| нөхцөл байдал | 7500 000 рубль-ээс дээш хохирол учруулсан.<br>- Урьдчилан тохирсон бүлэг хүмүүс үйлдсэн                                                                                                                                                                                                                    | /50,000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөг/     |
| Санкц         | 200,000-500,000 рубль-ээр торгох, 1-3 жилийн хугацаатай цалин хөлс, бусад орлогоор торгох, албадан ажил хийлгэх, эд хөрөнгө эзэмших эрхээ тодорхой хугацаагаар хасах тодорхой албан тушаал эрхлэх, үйл ажиллагаа явуулах эрхийг 5 жил хүртэлх хугацаагаар эрх хасах, эсхүл 10 жил хүртэл хугацаагаар хорих | 2-8 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ |

ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 285.2 дугаар зүйлд “Улсын төсвөөс гадуурх фондыг зүй бусаар зарцуулах гэмт хэрэг”-ийг “ОХУ-ын холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу улсын төсвийг захиран зарцуулаагүй, улсын төсвөөс гадуурх сангийн хөрөнгийг дур мэдэн их хэмжээгээр захиран зарцуулсан бол 100,000-300,000 рубль-ээр торгох, 3 жил хүртэлх хугацаагаар хорих, 6 сар хүртэлх хугацаагаар баривчлах, эсхүл 2 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял эдлүүлэхээр ял шийтгэх оногдуулна.” гэж хуульчилсан байна.

Мөн хүндрүүлэх бүрэлдэхүүнд “энэ гэмт хэргийг онц их хэмжээний хохирол учруулсан эсхүл урьдчилан тохирсон бүлэг хүмүүс үйлдсэн бол хүндрүүлж 200,000-500,000 рубль-ээр торгох, 1-3 жилийн хугацаатай цалин хөлс, бусад орлогоор торгох, албадан ажил хийлгэх, эд хөрөнгө эзэмших эрхээ тодорхой хугацаагаар хасах тодорхой албан тушаал эрхлэх, үйл ажиллагаа явуулах эрхийг 5 жил хүртэлх хугацаагаар эрх хасах, эсхүл 10 жил хүртэл хугацаагаар хорих”<sup>3</sup> ял, шийтгэл оногдуулахаар хуульчилсан байна. Энэ нь 2011 оны 7 сарын 11-нд нэмэлт өөрчлөлт оруулж энэ хүндрүүлэх нөхцөл байдлыг нэмсэн байна.

|                       |                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                  |
|-----------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                       | ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 285.2-р зүйл Улсын төсвөөс гадуурх фондыг зүй бусаар зарцуулах гэмт хэрэг                                                               | Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 22.8-р зүйл Төсвийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар зарцуулах                                                                                                                         |
| <b>Объект</b>         | Улсын төсвөөс гадуурх сангийн хөрөнгийг зарцуулах талаар хууль, дүрэм, журам байна.                                                                             | Төсвийн хөрөнгийг зарцуулах талаар хуулиар тогтоосон журам байна.                                                                                                                                                |
| <b>Халдлагын зүйл</b> | Улсын төсвөөс гадуурх сангийн хөрөнгө                                                                                                                           | Төсвийн хөрөнгө                                                                                                                                                                                                  |
| <b>Объектив тал</b>   | ОХУ-ын холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу улсын төсвийг захиран зарцуулаагүй, улсын төсвөөс гадуурх сангийн хөрөнгийг дур мэдэн их хэмжээгээр захиран зарцуулсан | - Зориулалтын бусаар зарцуулсан<br>- Зах зээлийн дунджаас дээгүүр үнээр эд хөрөнгө худалдан авсан<br>- Нөөцлөх нэрээр хэрэгцээнээс илүү хэмжээгээр бараа бүтээгдэхүүн худалдан авч, мөнгөний эрэлтийг саатуулсан |

<sup>3</sup> [http://www.consultant.ru/document/cons\\_doc\\_LAW\\_10699/](http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/), ОХУ-ын Эрүүгийн хууль.,1996 он.

|                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|---------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Зохиомол хомсдол бий болгох замаар бараа бүтээгдэхүүн бэлтгэн нийлүүлэх үнийг зориудаар өсгөсөн</li> <li>- Төрийн өмч болон төсөвт байгууллагын эд хөрөнгийг зах зээлийн дунджаас доогуур үнээр борлуулсан</li> <li>- Улсын төсвийн болон өөрийн хөрөнгө оруулалтаар баригдаж байгаа барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжийн угсралтад шаардлага хангаагүй бараа бүтээгдэхүүн ашиглах замаар төсөвт өртгийг бүрдүүлж</li> </ul> |
| <b>Хохирлын хэмжээ</b>          | “Их хэмжээний мөнгө” гэдэгт захиран зарцуулсан нийт хэмжээ нь 1500 000 рубль-ээс дээш хохирол учирсан байх                                                                                                                                                                                                 | 300 000 төгрөгнөөс дээш хохирол учирсан байх                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>Субъектив тал</b>            | Гэм буруугийн санаатай хэлбэр                                                                                                                                                                                                                                                                              | Гэм буруугийн санаатай хэлбэрээр, шунахайн сэдэлттэй үйлдэгдэнэ.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>Субъект</b>                  | Улсын төсвөөс гадуурх төсвийн хөрөнгө хүлээн авагч байна.                                                                                                                                                                                                                                                  | Төсөв захирагч байна.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>Санц</b>                     | бол 100,000-300,000 рубль-ээр торгох, 3 жил хүртэлх хугацаагаар хорих, 6 сар хүртэлх хугацаагаар баривчлах, эсхүл 2 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял эдлүүлэхээр ял шийтгэх оногдуулна.                                                                                                                     | нийтийн албанд томилогдох эрхийг 3 жил хүртэл хугацаагаар хасаж 5400 нэгжээс 27000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл 1-5 жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл 1-5 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>Хүндрүүлэх нөхцөл байдал</b> | <ul style="list-style-type: none"> <li>- “Онц их хэмжээ” гэдэг нь 7500 000 рубль-ээс дээш хохирол учируулсан.</li> <li>- Урьдчилан тохирсон бүлэг хүмүүс үйлдсэн</li> </ul>                                                                                                                                | Их хэмжээний хохирол учирсан /50,000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөг/                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>Санц</b>                     | 200,000-500,000 рубль-ээр торгох, 1-3 жилийн хугацаатай цалин хөлс, бусад орлогоор торгох, албадан ажил хийлгэх, эд хөрөнгө эзэмших эрхээ тодорхой хугацаагаар хасах тодорхой албан тушаал эрхлэх, үйл ажиллагаа явуулах эрхийг 5 жил хүртэлх хугацаагаар эрх хасах, эсхүл 10 жил хүртэл хугацаагаар хорих | 2-8 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |

ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 285.3-т “Улсын бүртгэлийн санд санаатайгаар хуурамч мэдээлэл оруулах” гэмт хэргийг хуульчилсан байна. Үүнд “Улсын бүртгэлийн санд санаатайгаар хуурамч мэдээлэл оруулах, түүнчлэн баримт бичгийг санаатайгаар устгах,

үйлдэх, хадгалах талаарх ОХУ-ын хууль тогтоомжийг зөрчсөн бол 80 000 рубль хүртэл торгох, 6 сар хүртэл хугацаагаар баривчлах, 5 жил хүртэлх хугацаагаар эрх хасах, 4 жил хүртэлх хугацаагаар албадан ажил хийлгэх, 5 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ” гэж заасан.

Хүндрүүлэх нөхцөлд нь “урьдчилан тохирсон бүлэг байвал 6 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ба ноцтой үр дагаварт хүрвэл 10 жил хүртэлх хугацаагаар хорино” гэж хуульчилсан байна. Энэ нь 2021 онд шинээр орсон нэмэлт өөрчлөлт юм.

|                        |                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                        | ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 285.3-р зүйл Улсын бүртгэлийн санд санаатайгаар хуурамч мэдээлэл оруулах                                                                    | Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 22.8-р зүйл Төсвийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар зарцуулах                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Объект</b>          | Улсын төсвөөс гадуурх сангийн хөрөнгийг зарцуулах талаар хууль, дүрэм, журам байна.                                                                                 | Төсвийн хөрөнгийг зарцуулах талаар хуулиар тогтоосон журам байна.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>Халдлагын зүйл</b>  | Улсын бүртгэлийн сангийн ОХУ-ын хууль тогтоомж                                                                                                                      | Төсвийн хөрөнгө                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <b>Объектив тал</b>    | Улсын бүртгэлийн санд санаатайгаар хуурамч мэдээлэл оруулах, түүнчлэн баримт бичгийг санаатайгаар устгах, үйлдэх, хадгалах талаарх ОХУ-ын хууль тогтоомжийг зөрчсөн | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Зориулалтын бусаар зарцуулсан</li> <li>- Зах зээлийн дунджаас дээгүүр үнээр эд хөрөнгө худалдан авсан</li> <li>- Нөөцлөх нэрээр хэрэгцээнээс илүү хэмжээгээр бараа бүтээгдэхүүн худалдан авч, мөнгөний эрэлтийг саатуулсан</li> <li>- Зохиомол хомсдол бий болгох замаар бараа бүтээгдэхүүн бэлтгэн нийлүүлэх үнийг зориудаар өсгөсөн</li> <li>- Төрийн өмч болон төсөвт байгууллагын эд хөрөнгийг зах зээлийн дунджаас доогуур үнээр борлуулсан</li> <li>- Улсын төсвийн болон өөрийн хөрөнгө оруулалтаар баригдаж байгаа барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжийн угсралтад шаардлага хангаагүй бараа бүтээгдэхүүн ашиглах замаар төсөвт өртгийг бүрдүүлж хөрөнгө завшсан идэвхитэй үйлдэл байна.</li> </ul> |
| <b>Хохирлын хэмжээ</b> | Хэлбэрийн бүрэлдэхүүнтэй гэмт хэрэг.                                                                                                                                | 300 000 төгрөгнөөс дээш хохирол учирсан байх                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| <b>Субъектив тал</b>   | Гэм буруугийн санаатай хэлбэр                                                                                                                                       | Гэм буруугийн санаатай хэлбэрээр, шунахайн сэдэлтэй үйлдэгдэнэ.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <b>Субъект</b>         | Улсын төсвөөс гадуурх төсвийн хөрөнгө хүлээн авагч байна.                                                                                                           | Төсөв захирагч байна.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <b>Санкц</b>           | 80,000 рубль хүртэл торгох, 6 сар хүртэл хугацаагаар баривчлах, 5 жил хүртэлх хугацаагаар эрх хасах, 4 жил хүртэлх хугацаагаар албадан                              | Нийтийн албанд томилогдох эрхийг 3 жил хүртэл хугацаагаар хасаж 5400 нэгжээс 27000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл 1-5 жил хүртэл                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |

|                                 |                                                                                                                                      |                                                                                           |
|---------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                 | ажил хийлгэх, 5 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ                                                                            | хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл 1-5 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ. |
| <b>Хүндрүүлэх нөхцөл байдал</b> | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Урьдчилан тохирсон бүлэг хүмүүс үйлдсэн</li> <li>- Ноцтой үр дагавар үүссэн байх</li> </ul> | Их хэмжээний хохирол учирсан /50,000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөг/                     |
| <b>Санхц</b>                    | Урьдчилан тохирсон бүлэг байвал 6 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ба ноцтой үр дагаварт хүрвэл 10 жил хүртэлх хугацаагаар хорино       | 2-8 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ                                              |

Дээрхээс үзвэл ОХУ-ын Эрүүгийн хуульд заасан тус гэмт хэргийг нарийвчлан үйлдэл тус бүрээр хуульчилж, ялыг оновчтой байдлаар шийдсэн байна. Тухайлбал, ОХУ-ын Эрүүгийн хуульд 285.1-т “Төсвийн хөрөнгийг зүй зохисгүй зарцуулах гэмт хэрэг”, 285.2-т “Улсын төсвөөс гадуурх фондыг зүй бусаар зарцуулах гэмт хэрэг”, 285.3-т “Улсын бүртгэлийн санд хуурамч мэдээлэл оруулах” гэмт хэргүүдийг тус тусд нь хуульчилсан байна.

Төсвийн хөрөнгийг зүй зохисгүй зарцуулах гэмт хэрэгт төсвийн хөрөнгө хүлээн авагч нь батлагдсан төсөв, төсвийн хуваарьлалтын мэдэгдэл, орлого, зарлагын тооцоо болон бусад баримт бичгээр тогтоосон нөхцөлийг хангахгүйгээр төсвийн хөрөнгийг зарцуулсан үйлдлээр гэмт хэрэг төгсөхөөр хуульчилснаас гадна төсөв хөрөнгийг хүлээн авсан этгээдийн үйлдэл хийгдээгүй ч “их хэмжээний төсвийн хөрөнгийг хүлээн авсан бол” гэсэн нь уг гэмт хэргийг үйлдэл хийхээс өмнө урьдчилан сэргийлж байгаа эрх зүйн орчин бүрдүүлж өгсөн нь давуу талтай байна.

Мөн ОХУ-ын Эрүүгийн хуулийн 285.3-т “Улсын бүртгэлийн санд хуурамч мэдээлэл оруулах” гэмт хэргийг хуульчилсан байх ба үүнийг үйлдлийн аргаар нь тусд нь оруулж, “улсын бүртгэлийн санд санаатайгаар хуурамч мэдээлэл оруулах, түүнчлэн баримт бичгийг санаатайгаар устгах, үйлдэх, хадгалах талаарх ОХУ-ын хууль тогтоомжийг зөрчсөн” үйлдлийг тусд нь хуульчилж ялыг ялгамжтай оногдуулсан байна.

Энэ гэмт хэргийн хүндрүүлэх бүрэлдэхүүнд “урьдчилан тохиролцсон бүлэг үйлдсэн” бол хүндрүүлж үзэхээр хуульчилсан нь эрүүгийн бодлогын чиг үүргийг оновчтой шийдсэн гэж харж байна.

**Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улсын /БНХАУ/ Эрүүгийн хууль:** Хятад улсын эдийн засгийн тогтвортой өсөлт болон үйлдвэржилтээс шалтгаалан эрчим хүч, түүхий эдийн эрэлт хэрэгцээ өсөн нэмэгдсээр байна. Хүн ам хамгийн олонтой Хятад улс нь дэлхийн хамгийн том эрчим хүч хэрэглэгч, мөн 2 дахь том газрын тос хэрэглэгч орон гэдэг ба мөн татварын систем, хэрэгжүүлэх механизм нь чанга орон. Өөрчлөлт, шинэчлэлтийн бодлогыг хэрэгжүүлсэн сүүлийн 30-аад жилийн турш Хятадын ДНБ жилд дунджаар 10 орчим хувиар тогтмол өсч, газрын тосны хэрэглээ нь жилд дунджаар 7,5 хувиар нэмэгдсээр, төсвийн хөрөнгө ч энэ хэрээр тогтмол өсөн нэмэгдэж байна.

Бээжин хотод болж буй Хятадын “Хоёрдугаар хурал”-ын үеэр Төрийн зөвлөлийн Ерөнхий сайд Ли Кэцян Засгийн газрын ажлын тайланг танилцуулахдаа “Хятад улс энэ онд төсвийн алдагдлыг 3.2 хувь болгон бууруулж, батлан хамгаалах зардлаа 6.8 хувь болгон нэмэгдүүлж байгаа” талаар Ли Кэцян Ерөнхий сайд мэдээлсэн байдаг. Энэ нь мэдээжийн хэрэг цар тахлыг амжилттайгаар хяналтад авч, үр дүнтэй хязгаарлаж байгаа

болон эдийн засаг аажмаар сэргэж байгаатай холбоотой. Нөгөө талаасаа энэ нь хууль, эрх зүйн бодлого чанга хатуу байдаг нь нөлөөлдөг.

Эрүүгийн бодлогын хувьд ял шийтгэл болон гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх үүднээс гэмт хэргийн нөхцөл байдлын үндсэн дээр гэмт үйлдэл, гэмт этгээдийн хариуцлага, холбогдох арга хэмжээг хэрэглэх эрх баригч намын төрийн хувьд стратеги юм. БНХАУ-ын эрүүгийн бодлого өөрчлөн байгуулах, хувийн хэвшлийн эрх ашгийг хамгаалах, ач холбогдол эхэлсны дараа 1992 онд төрийн эрх мэдлийг хамгаалах, Монгол Улсын эрүүгийн бодлого чиглэсэн.

Монгол, Хятад нь сайн хөршийн, найрсаг улс орон байдаг нийтлэг түүх, соёл, мөн улс төрийн системтэй байсан гэдэг ч сүүлийн 30 жилд хоёр орны улс төр, эдийн засаг, хууль эрх зүйн, соёлын салбарт чухал өөрчлөлтүүд гарч байна.

Тухайлбал, хууль эрх зүйн системийн байгууллагын ялгаа нь илүү их, илүү ач холбогдолтой болж байна.

Улсын өмчлөлийн үйлдвэр аж ахуйн ажил үйлсийн нэгж /Төсвийн байгууллага/-ийн үйл ажиллагааны ашиг сонирхолыг зөрчсөн гэмт хэргийн Эрүүгийн хуулийн 165-169-р зүйлд таван гэмт хэргийг тодорхойлсон байдаг ба үүнээс Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 22.8-р зүйлд заасан “Төсвийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар зарцуулах” гэмт хэргийн олон шинжийг агуулсан зүйлийг харьцуулбал гэмт хэргийг үйлдэх аргуудыг тодорхой заасан байдаг.

|                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|-----------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                       | БНХАУ-ын Эрүүгийн хуулийн 166-р зүйл                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 22.8-р зүйл Төсвийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар зарцуулах                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| <b>Объект</b>         | Улсын өмчийн компани, аж ахуйдал, ажил үйлсийн нэгжийн хэвийн үйл ажиллагаа, улс орны ашиг сонирхол, халдлагын зүйл нь улсын өмчлөлийн компани, аж ахуйдал, байгууллагын нэгжийн ажил, таваар                                                                                                                                                                          | Төсвийн хөрөнгийг зарцуулах талаар хуулиар тогтоосон журам байна.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <b>Халдлагын зүйл</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | Төсвийн хөрөнгө                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <b>Объектив тал</b>   | <p>1. Өөрийн нэгжийнхээ олзвортой тухайлсан ажлыг өөрийн дотны найздаа өгч эзэгнүүлсэн байвал</p> <p>2. Зах зээлийн үнээс илт дээгүүр үнээр өөрийн дотны найзынхаа эзэгнэн хамаарч байгаа нэгжээс таваар худалдан авсан буюу зах дэлгүүрийн доогуур үнээр дотны найзынхаа эзэгнэн байгаа нэгжид таваар борлуулсан</p> <p>3. Өөрийн дотны найзынхаа эзэгнэн хамаарч</p> | <p>- Зориулалтын бусаар зарцуулсан</p> <p>- Зах зээлийн дунджаас дээгүүр үнээр эд хөрөнгө худалдан авсан</p> <p>- Нөөцлөх нэрээр хэрэгцээнээс илүү хэмжээгээр бараа бүтээгдэхүүн худалдан авч, мөнгөний эрэлтийг саатуулсан</p> <p>- Зохиомол хомсдол бий болгох замаар бараа бүтээгдэхүүн бэлтгэн нийлүүлэх үнийг зориудаар өсгөсөн</p> <p>- Төрийн өмч болон төсөвт байгууллагын эд хөрөнгийг зах</p> |

|                                 |                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|---------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                 | байгаа нэгжээс хэр тэнцэхгүй таваар худалдаж авсан байвал                                                                      | зээлийн дунджаас доогуур үнээр борлуулсан<br>- Улсын төсвийн болон өөрийн хөрөнгө оруулалтаар баригдаж байгаа барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжийн угсралтад шаардлага хангаагүй бараа бүтээгдэхүүн ашиглах замаар төсөвт өртгийг бүрдүүлж хөрөнгө завшсан идэвхитэй үйлдэл байна. |
| <b>Хохирлын хэмжээ</b>          | Улс орны ашиг тусад их хохирол учруулсан байвал                                                                                | 300 000 төгрөгнөөс дээш хохирол учирсан байх                                                                                                                                                                                                                                         |
| <b>Субъектив тал</b>            | Гэм буруугийн санаатай хэлбэрээр, шунахайн сэдэлттэй үйлдэгдэнэ.                                                               | Гэм буруугийн санаатай хэлбэрээр, шунахайн сэдэлттэй үйлдэгдэнэ.                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>Субъект</b>                  | Улс үндэслэлийн компани, аж ахуйдал, ажил үйлсийн нэгжийн ажилтан үүрэг тушаалын байдлаа ашиглан                               | Төсөв захирагч байна.                                                                                                                                                                                                                                                                |
| <b>Санкц</b>                    | 3 жилээс дээш хугацаатай хорих буюу хорьж хөдөлмөрлүүлэхээр шийтгээд зоосоор яллахаар нийлүүлэн шийтгэх буюу дангаар шийтгэнэ. | Нийтийн албанд томилогдох эрхийг 3 жил хүртэл хугацаагаар хасаж 5400 нэгжээс 27000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл 1-5 жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл 1-5 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.                                         |
| <b>Хүндрүүлэх нөхцөл байдал</b> | Улс орны ашиг тусад онцгой их хохирол учруулсан байвал                                                                         | Их хэмжээний хохирол учирсан /50,000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөг/                                                                                                                                                                                                                |
| <b>Санкц</b>                    | 3 жилээс дээш 7 жилээс доош хугацаатай хорих буюу хорихоор шийтгээд, зоосоор яллахад нийлүүлэн шийтгэнэ.                       | 2-8 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ                                                                                                                                                                                                                                         |

Дээрхээс үзвэл БНХАУ-ын Эрүүгийн хуульд улс орны эд хөрөнгийг үрэгдүүлэх шинжийг тодорхой заасан ба МУ-ын Эрүүгийн хуульд завшсанаас гэж заасан байгаа боловч үрэгдүүлэх шинжийг заасан үйлдлүүдийг хуульчилсан байгаа нь харагдаж байна. Төсвийн хөрөнгө, төрийн өмч нь өмчлөлийн хэлбэрийн хувьд үл хамаарах төсөв захирагчийн үйл ажиллагаанаас хохирол учирч байгаа учир нь энэ нь үрэгдүүлж байгаа хэлбэр юм.

Гэвч БНХАУ-ын Эрүүгийн хуулийн 166-р зүйлд өөрийн дотны найзынхаа эрх ашгийн төлөө уг үйлдлийг хийсэн байхаар хуульчилсан нь учир дутагдалтай байгаа ба энэ нь гагцхүү найз нөхөдийн хүрээлэлийн бус бусад харилцааны этгээдүүдийн эрх ашгийн

төлөө дээрх аргуудаар улсад хохирол учруулсан байж болохыг хуульчилж өгөөгүйд оршино.

Санкцын хувьд БНХАУ-ын Эрүүгийн хуулийн 166-р зүйлд заасан хариуцлага нь хүнд бөгөөд торгох ялыг нэмэгдэл шинжтэйгээр заавал хэрэглэсэн байхаар заасан байна.

БНХАУ-ын Эрүүгийн хуулийн 167-р зүйлд улсын өмчлөлийн компани аж ахуй, ажил үйлсийн нэгжийн шууд хариуцлагатай эрхлэн хамаарагч гэрээ тогтоох, гэрээг гүйцэтгэх явцад хариуцлагаа хүнд ноцтой алдсанаас болж мэхлэгдээд улсын ашиг тусад хүнд их хохирол учруулсан байвал мөн адил хариуцлага хүлээлгэхээр заасан. Мөн 168-р зүйлд: дээрхи субъект нь хувийн найраар гэм үйлдэж улсын өмчлөлийн компани, аж ахуйллыг дампууруулсан буюу хүнд ноцтой алдагдалтай болгоод улсын ашиг тусад хүнд их хохирол учруулсан<sup>4</sup> бол Эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр хуульчилж гэмт хэрэгт тооцсон байдаг нь албан тушаалтан илтэд хохирол учруулах гэрээг байгуулсны улмаас хохирол учрах үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцсоноороо дэвшилттэй ба МУ-ын Үндэсний аудитын газрын аудитын дүгнэлтэд гэрээний нөхцлийг улсын байгууллага, төрийн өмчит аж ахуй нэгжийн зүйгээс илэрхий хохирол хүлэхээр байгуулсан зөрчил дурьдаж зөвлөмж өгсөн байдаг зэргээс үзвэл ийм үйлдэл гарч байгааг харуулж байна.

Мөн БНХАУ-ын Эрүүгийн хуулийн 8-р бүлэгт “Шамшсан хээл хахууль идсэн ял” хэрэгт 384-р зүйл. Төрийн ажилтан үүрэг тушаалын байдлыг ашиглан албаны зоосыг аминдаа нүүлгэж хэрэглэж хууль бус ажиллагаа хийсэн, эсхүл албаны зоосыг нүүлгэж хэрэглэсэн тоо нь нилээд их буюу бүгд 3 сар хэтэртэл үйл буцаасан байвал албаны зоосыг нүүлгэн хэрэглэсэн ялд тооцож, 5 жилээс доош хугацаатай хорих буюу хорьж хөдөлмөрлүүлэхээр шийтгэнэ” гэж хуульчилсан байгаа нь төсвийн хөрөнгийг түр хэрэглэсэн үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцсон байгаа нь харагдаж байна. Энэ гэмт хэргийн хүндрүүлэх бүрэлдэхүүнийг: Үйл байдал нь хүнд ноцтой байвал 5 жилээс дээш хугацаатай хорихоор шийтгэнэ. Албаны зоосыг нүүлгэн хэрэглэсэн тоо нь лут их бөгөөд үл буцаасан байвал, арван жилээс дээш хугацаатай хорих буюу хугацаагүй хорихоор шийтгэнэ.<sup>5</sup> гэж хуульчилсан байна.

Онц хүндрүүлэх бүрэлдэхүүнийг: Гамшигаас тэнхрүүлэх, аюулаас аврах, үерийг сэргийлэх, тэтгэн туслах, ядууг тэтгэх ардыг нүүлгэх, асран харгалзах зоос мөнгө эд барааг асиндаа нүүлгэн хэрэглэсэн байдал хүндээр шийтгэхээр хуульчилсан нь энэ гэмт хэргийн халдлагын зүйлээр нь хүндрүүлсэн байна.

Энэ мэтчилэн БНХАУ-ын Эрүүгийн хуульд төсвийн байгууллагын төсөв, улсын үйлдвэрийн газруудын үйл ажиллагааг тус бүрт нь эрүүгийн хуулиар хамгаалсан шинжтэй гэмт хэргүүдийг зааж өгсөн байдаг байна.

**Бүгд Найрамдах Энэтхэг улсын /БНЭУ/ Эрүүгийн хууль:** Тус улсын Эрүүгийн хуулийн 3-р бүлгийн 8-16-р зүйлүүдэд Хээл хахуулийн гэмт хэргийн талаар заасан дотор “Төрийн албан хаагч улсын төсвөөс болон гадаадын хөрөнгө оруулагч /хандивлагч/-аас нийгмийн үйл ажиллагаанд зориулсан хөрөнгөнөөс хувьдаа ашиласан тохиолдолд 6 сараас 5 жил хүртэл хорих ял шийтгэнэ.”<sup>6</sup> гэж хуульчилсан нь энэ гэмт хэргийн халдлагын зүйл нь төсвийн хөрөнгөөс гадна гадаадын хөрөнгө оруулагчаас тухайн улс оронд үзүүлж буй зээл, тусламжийн хөрөнгө байхаар зааж өгснөөрөө онцлог байна.

<sup>4</sup> Батзориг.Б Зууннасан.Э “БНХАУ-н Эрүүгийн ба Эрүүгийн заргын хууль” орчуулга УБ.2006. 46 дахь тал

<sup>5</sup> Мөн бүтээл 107 дахь тал

<sup>6</sup> CRIMINAL LAW IN INDIAN. ARTICLE 8-12

|                                 |                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|---------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                 | БНЭУ-ын Эрүүгийн хуулийн 3 р бүлгийн 8-16-р зүйлүүдэд<br>Хээл хахуулийн гэмт хэрэг                                                                                                            | Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 22.8-р зүйл Төсвийн хөрөнгийг зориулалтын бусаар зарцуулах                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Объект</b>                   | Улсын өмчийн компани, аж ахуйдал, ажил үйлсийн нэгжийн хэвийн үйл ажиллагаа, улс орны ашиг сонирхол, халдлагын зүйл нь улсын өмчлөлийн компани, аж ахуйдал, байгууллагын нэгжийн ажил, таваар | Төсвийн хөрөнгийг зарцуулах талаар хуулиар тогтоосон журам байна.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>Халдлагын зүйл</b>           | Төсвийн хөрөнгөөс гадна гадаадын хөрөнгө оруулагчаас тухайн улс оронд үзүүлж буй зээл, тусламжийн хөрөнгө                                                                                     | Төсвийн хөрөнгө                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <b>Объектив тал</b>             | Улсын төсвөөс болон гадаадын хөрөнгө оруулагч /хандивлагч/-аас нийгмийн үйл ажиллагаанд зориулсан хөрөнгөнөөс хувьдаа ашигласан үйлдэл                                                        | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Зориулалтын бусаар зарцуулсан</li> <li>- Зах зээлийн дунджаас дээгүүр үнээр эд хөрөнгө худалдан авсан</li> <li>- Нөөцлөх нэрээр хэрэгцээнээс илүү хэмжээгээр бараа бүтээгдэхүүн худалдан авч, мөнгөний эрэлтийг саатуулсан</li> <li>- Зохиомол хомсдол бий болгох замаар бараа бүтээгдэхүүн бэлтгэн нийлүүлэх үнийг зориудаар өсгөсөн</li> <li>- Төрийн өмч болон төсөвт байгууллагын эд хөрөнгийг зах зээлийн дунджаас доогуур үнээр борлуулсан</li> <li>- Улсын төсвийн болон өөрийн хөрөнгө оруулалтаар баригдаж байгаа барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжийн угсралтад шаардлага хангаагүй бараа бүтээгдэхүүн ашиглах замаар төсөвт өртгийг бүрдүүлж хөрөнгө завшсан идэвхитэй үйлдэл байна.</li> </ul> |
| <b>Хохирлын хэмжээ</b>          |                                                                                                                                                                                               | 300,000 төгрөгнөөс дээш хохирол учирсан байх                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| <b>Субъектив тал</b>            | Гэм буруугийн санаатай хэлбэрээр, шунахайн сэдэлтэй үйлдэгдэнэ.                                                                                                                               | Гэм буруугийн санаатай хэлбэрээр, шунахайн сэдэлтэй үйлдэгдэнэ.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <b>Субъект</b>                  | Төрийн албан хаагч                                                                                                                                                                            | Төсөв захирагч байна.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <b>Санхц</b>                    | 6 сараас 5 жил хүртэл хорих ял шийтгэнэ                                                                                                                                                       | Нийтийн албанд томилогдох эрхийг 3 жил хүртэл хугацаагаар хасаж 5400 нэгжээс 27000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл 1-5 жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл 1-5 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| <b>Хүндрүүлэх нөхцөл байдал</b> |                                                                                                                                                                                               | Их хэмжээний хохирол учирсан /50,000 нэгжтэй тэнцэх хэмжээний                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |

|              |  |                                              |
|--------------|--|----------------------------------------------|
|              |  | төгрөг/                                      |
| <b>Санки</b> |  | 2-8 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ |

**Дүгнэлт.** Судалгааны хүрээнд судалсан эрүүгийн хэргүүдийн халдлагын гол зүйл нь “Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангийн хөрөнгө”, “Нийгмийн халамжийн нөхөн олговрын хөрөнгө” зэрэг нийгмийн халамж буюу нийгэмд чиглэгдсэн хөрөнгө байгаа нь Энэтхэгийн Эрүүгийн хууль нь зөвхөн төсвийн хөрөнгийг гэж заагаагүй нийгмийн үйл ажиллагаанд чиглэгдсэн хөрөнгө гэж заасан оновчтой хуульчилсан байгааг харуулж байна гэж үзэж байна.

Субъектын хувьд Энэтхэг улсын Эрүүгийн хуульд “Төрийн албан хаагч” гэж тусгасан нь илүү өргөн хүрээтэй нь харагдаж байна. Объектив талын хувьд “хөрөнгөнөөс хувьдаа ашигласан бол” гэж үйлдлийн аргыг нь заагаагүйгээрээ Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн 22.8-р зүйл, БНХАУ-ын Эрүүгийн хуулийн 166-р зүйлээр ялгагдаж байгаа нь дээрхи хуульд зааснаас өөр аргуудаар үйлдэгдэж болзошгүй байдалд хариуцлага хүлээлгэхээр давуу талтай байна.

#### **АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ**

1. "Монгол Улсын Үндсэн хууль".УБ., 1992
2. "Монгол Улсын Эрүүгийн хууль". УБ., 2002
3. "ОХУ-ын Эрүүгийн хууль". М., 1996
4. БНХАУ-ын Эрүүгийн хууль".1999
5. БНЭУ-ын Эрүүгийн хууль. 200 он
6. Эртний хууль цааз болон эрүүгийн хуулинд тусгаж ирсэн харьцуулалт
7. [www.education.mn](http://www.education.mn) сайт
8. [www.judcouncil.mn](http://www.judcouncil.mn) сайт
9. [www.legalinfo.mn](http://www.legalinfo.mn) сайт
10. [www.meds.gov.mn](http://www.meds.gov.mn) сайт
11. [www.shuukh.mn](http://www.shuukh.mn) сайт
12. [http://www.consultant.ru/document/cons\\_doc\\_LAW\\_10699/](http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/), ОХУ-ын Эрүүгийн хууль.,1996 он